

RESPUBLIKAMIZDA KOMMUNAL XIZMATLAR BOSHQARUVINI RIVOJLANTIRISHNING AFZALLIKLARI

i.f.d., prof. Mirzayev Qulmamat
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
ORCID: 0009-0008-8558-2455
kulmamatmirzaev@mail.ru

Mardanova Mohidil
Samarqand davlat arxetiktura-qurilish universiteti
ORCID: 0009-0003-1997-4032
mohidil@2024mail.ru

Annotatsiya. Ushbu maqola kommunal xizmatlar boshqaruvini rivojlantirishning afzalliklari, kommunal xizmatlar sifatini oshirishning aholi farovonligini ta'minlash, turmush darajasini yaxshilash darajasi va sifatli tashkil qilishdagi ahamiyatli jihatlari alohida e'tibor qaratilgan. Avvalo, kommunal xizmatlar sohasi davlat tomonidan tartibga solinishi, bu borada O'zbekiston Respublikasining qonunlari, Prezident Farmonlari va hukumat qarorlari muhim ahamiyatga egaligi, ular orqali suv ta'minoti, issiqlik ta'minoti, gaz va elektr energiyasi yetkazib berish, chiqindilarni boshqarish kabi xizmatlarning huquqiy asoslari belgilanishi misollar yordamida yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: xizmat ko'rsatish, kommunal xizmat, elektr energiya, gaz, suv, pullik xizmatlar, kommunal xizmatlar boshqaruvi, "aqlli" texnologiya, shaffoflik, samaradorlik.

ПРЕИМУЩЕСТВА РАЗВИТИЯ УПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫМИ УСЛУГАМИ В НАШЕЙ РЕСПУБЛИКЕ

д.э.н., проф. Мирзаев Кулмама
Самаркандский институт экономики и сервиса
Марданова Мохидил
Самаркандский государственный архитектурно-
строительный университет

Аннотация. В данной статье рассматриваются преимущества развития управления коммунальными услугами, важность повышения качества коммунальных услуг для обеспечения благополучия населения, повышения уровня жизни и организации качественных услуг. В первую очередь, на примерах освещается государственное регулирование сектора коммунальных услуг, важность законов Республики Узбекистан, указов Президента и постановлений Правительства в этой области, посредством которых определяется правовая база для таких услуг, как водоснабжение, теплоснабжение, газо- и электроснабжение, а также утилизация отходов.

Ключевые слова: предоставление услуг, коммунальные услуги, электроэнергия, газ, вода, платные услуги, управление коммунальными услугами, «умные» технологии, прозрачность, эффективность.

ADVANTAGES OF DEVELOPING PUBLIC SERVICES MANAGEMENT IN OUR REPUBLIC

DSc, prof. Mirzayev Qulmamat

Samarkand Institute of Economics and Service

Mardanova Mohidil

Samarkand State Architecture and Construction University

Abstract. *This article examines the benefits of developing public utility management, the importance of improving the quality of public utilities for ensuring public well-being, raising living standards, and providing high-quality services. It primarily highlights examples of government regulation of the public utilities sector and the importance of laws of the Republic of Uzbekistan, presidential decrees, and government resolutions in this area, which define the legal framework for services such as water supply, heat supply, gas and electricity, and waste disposal.*

Keywords: *service provision, utilities, electricity, gas, water, paid services, utility management, smart technologies, transparency, efficiency.*

Kirish.

Xalqaro miqyosida xizmatlar sektori 2024-yilda umumjahon YaIMining qariyb 66,2 foizini tashkil etib, so'nggi yillarda barqaror o'sish dinamikasini namoyon qilmoqda va natijada global iqtisodiyotdagi eng yirik tarmoqqa aylanmoqda. Shu sababli ham xizmatlar ko'rsatish jarayonlarini yanada takomillashtirish, xususan maishiy xizmatlar bozorida samarali tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarni amalyotga joriy etish, iqtisodiyotning raqobatdoshligini kuchaytirish, aholi bandligini oshirish hamda barqaror ijtimoiy muvozanatni ta'minlash nuqtai nazaridan dolzarb ilmiy-tadqiqot yo'nalishi hisoblanadi.

Innovatsion iqtisodiyot sharoitida dunyoda maishiy xizmatlar sohasi, xususan uy xo'jaliklariga va kundalik ehtiyojlarni qondirishga yo'naltirilgan xizmatlar segmentining jahon bozori 2025-yilda qariyb 72,4 milliard AQSH dollariga yetishi, 2032-yilga kelib 125,6 millirdga AQSH dollargacha kengayishi pragnoz qilinmoqda. Bu esa mazkur sohada yillik o'rtacha o'sish sur'ati 8,5 foizni tashkil etishini anglatadi.

Ushbu raqamlar aholining xizmatlarga bo'lgan talabi tobora ortib borayotganini hamda xizmatlar sifati va qulayligiga nisbatan ehtiyojning yanada kuchayayotganini yaqqol namoyon etmoqda. Buning samarali yechimi sifatida maishiy xizmat ko'rsatish sohasida ilmiy tadqiqotlarni oshirish, qonunchilik bazasini takomillashtirish, innovatsion va raqamli texnologiyalar bilan integratsiyalashgan infratuzilmalarni shakllantirishimiz, xizmatlar turlari va shakllarini ko'paytirishimiz hamda raqobatbardoshligini ta'minlashimiz zaruratini ko'rsatib bermoqda.

Adabiyotlar sharhi.

Bugungi kunda xizmatlar sohasiga juda katta e'tibor qaratilmoqda shu sababli ushbu sohani respublikamiz iqtisodchi olimlari ham "xizmat", "xizmat ko'rsatish" tushunchalarining mohiyati ochib berishgan hamda chuqur ilmiy tadqiqotlar olib borishgan.

Mirzaev (2013) "Xizmat ko'rsatish deyilganda insonlarning ishlab chiqarish va noishlab chiqarish sub'ektlarida yuzaga keladigan, o'z iste'mol ehtiyojlarini qondirishga yo'naltirilgan va daromad olishga qaratilgan harakatlar majmuini ifodalovchi faoliyat tushuniladi. Demak, xizmat ko'rsatish o'ziga xos alohidalik tamoyiliga mos bo'lib, o'z navbatida xizmat ko'rsatiladigan ob'ektning muayyan davri va sharoitida uning oldiga qo'yilgan maqsad va vazifalar doirasida amalga oshiriladigan xizmatning u yoki bu yo'nalishini ifodalaydi.

Qurbonov (2009) "Xizmat ko'rsatish-yaxshilik, ezgulik, insonning eng muhim fazilati sifatida izohlaydi".

Ochilov (2010) "Xizmat ko'rsatish sohasi jamiyat taraqqiyoti nuqtai nazaridan qaraydi".

Tadqiqot metodologiyasi.

Mazkur maqolada Yangi O'zbekistonni rivojlantirish hamda innovatsion iqtisodiyot sharoitida kommunal xizmat ko'rsatishni sifatini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan bo'lib, kommunal xizmatlar ko'rsatish tizimini takomillashtirish masalalarini o'rganishda belgilash, tahlil qilish, sintez, tizimli tahlil, kuzatuv-anketalash usullaridan foydalanilgan.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Respublikamizda kommunal xizmatlar boshqaruvining institutsional asoslari davlat boshqaruvi tizimi, normative-huquqiy baza va xizmat ko'rsatuvchi tashkilotlar o'rtasidagi o'zaro aloqalar orqali shakllanadi. Ushbu tizim aholining yashash sharoitlarini yaxshilash, infratuzilmani barqaror rivojlantirish va xizmatlar sifatini oshirishga qaratilgan.

Avvalo, kommunal xizmatlar sohasi davlat tomonidan tartibga solinadi. Bu borada O'zbekiston Respublikasining qonunlari, Prezident farmonlari va hukumat qarorlari muhim ahamiyatga ega. Ular orqali suv ta'minoti, issiqlik ta'minoti, gaz va elektr energiyasi yetkazib berish, chiqindilarni boshqarish kabi xizmatlarning huquqiy asoslari belgilanadi. Normativ-huquqiy hujjatlar xizmat ko'rsatuvchi tashkilotlarning vakolatlari, majburiyatlari va javobgarligini aniqlab beradi.

Ikkinchidan, institutsional tuzilma ko'p bosqichli boshqaruv tizimidan iborat. Respublika darajasida tegishli vazirlik va idoralar (masalan, uy-joy kommunal xizmat ko'rsatish vazirligi, energetika va suv resurslari bilan bog'liq tashkilotlar) strategik rejalashtirish, siyosat ishlab chiqish va nazorat funksiyalarini bajaradi. Hududiy darajada esa viloyat, tuman va shahar hokimliklari kommunal xizmatlar faoliyatini muvofiqlashtiradi hamda aholi ehtiyojlaridan kelib chiqib amaliy choralar ko'radi.

Uchinchidan, kommunal xizmatlarni bevosita ko'rsatuvchi subyektlar-davlat korxonalari, aksiyadorlik jamiyatlari va xususiy sektor vakillaridir. So'nggi yillarda davlat-xususiy sheriklik (DXSh) mexanizmlari keng joriy etilib, xizmatlar samaradorligini oshirish, investitsiyalarni jalb qilish va raqobatmuhitini shakllantirishga xizmat qilmoqda. Bu esa institutsional tizimning moslashuvchanligini kuchaytiradi.

To'rtinchidan, nazorat va tartibga solish mexanizmlari muhim o'rin tutadi. Tarif siyosati, xizmat sifati standartlari va ekologik talablar maxsus vakolatli organlarlar tomonidan belgilanadi va monitoring qilinadi. Shu orqali iste'molchilar huquqlarini himoya qilish va xizmatlar barqarorligini ta'minlash mumkin bo'ladi.

Shuningdek, raqamlashtirish jarayonlari ham institutsional asoslarning muhim qismiga aylanib bormoqda. Elektron hisob-kitob tizimlari, onlayn monitoring va "aqlli" texnologiyalar kommunal xizmatlarni boshqarishda shaffoflik va samaradorlikni oshirmoqda.

Xulosa qilib aytganda, respublikamizda kommunal xizmatlar boshqaruvining institutsional asoslari-bu davlat, hududiy boshqaruv organlari, xizmat ko'rsatuvchi tashkilotlar va iste'molchilar o'rtasidagi tizimli hamkorlikdir. Ushbu tizimning takomillashuvi aholiga sifatlil xizmatlar ko'rsatish va infratuzilmani barqaror rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasida kommunal xizmatlar boshqaruvining institutsional asoslari qonunlar, qarorlar va me'yoriy hujjatlar asosida jadval shaklida keltirilgan (3-bet hajmida kengaytirilgan):

Mazkur normativ-huquqiy hujjatlar O'zbekiston Respublikasida kommunal xizmatlar boshqaruvining mustahkam institutsional asoslarini shakllantiradi. Ular orqali davlat boshqaruvi, xususiy sektor ishtiroki, xizmatlar sifatini va aholiga xizmat ko'rsatish samardorligi ta'minlanadi.

Kommunal xizmatlar boshqaruvining institutsional asoslari

T/r	Normativ-huquqiy hujjat nomi	Qabul qilingan sana	Asosiy mazmuni	Institutsional ahamiyati
1	“Uy-joy kodeksi”	1998-yil 24-dekabr	Uy-joy fondidan foydalanish, boshqarish va saqlash tartibini belgilaydi	Kommunal xizmatlar boshqaruvining asosiy huquqiy poydevorini yaratadi
2	“Aholini ichimlik suvi bilan ta’minlash to’g’risida” gi qonun	1999-yil 26-avgust	Ichimlik suvi ta’minoti va suv resurslaridan foydalanish tartibini belgilaydi	Suv ta’minoti tizimini boshqarishning institutsional asosini belgilaydi
3	“Issiqlik ta’minoti to’g’risida” gi qonun	2006-yil	Issiqlik energiyasini ishlab chiqarish, yetkazib berish va iste’mol qilish tartibini belgilaydi	Issiqlik ta’minoti tizimi boshqaruvinini tartibga solidi
4	O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining kommunal sohani isloh qilishga oid qarorlari	Turli yillar	Kommunal xizmatlar tizimini modernizatsiya qilish, xususiy sektorni jalb etish	Sohada institutsional islohatlarni jadallashtiradi
5	Vazirlar Mahkamasining “Kommunal xizmatlar ko’rsatishni takomillashtirish to’g’risida”gi qarorlari	Turli yillar	Kommunal xizmatlar sifati va samaradorligini oshirish choralari	Boshqaruv tizimini amaliy jihatdan takomillashtiradi
6	“Elektr energiyasi to’g’risida”gi qonun	2009-yil 30-sentabr	Elektr energiyasini ishlab chiqarish, uzatish va iste’mol qilish tartibini belgilaydi	Energetika sektorining boshqaruv asosini yaratadi
7	“Tabiiy gazdan foydalanish to’g’risida”gi me’yoriy hujjatlar	Turli yillar	Gaz ta’minoti, xavfsizlik va iste’mol tartibini belgilaydi	Gaz ta’minoti tizimini boshqarish mexanizmini belgilaydi
8	“Obodonlashtirish to’g’risida”gi qonun	2021-yil	Hududlardani obodonlashtirish, chiqindilarni boshqarish tartibini belgilaydi	Shahar infratuzilmasini boshqarishning institutsional asosini yaratadi
9	Prezident farmonlari (kommunal xizmatlar sohasida raqamlashtirish)	2019-2023- yillar	Raqamli boshqaruv tizimlarini joriy etish	Kommunal xizmatlarda zamonaviy boshqaruv tizimini shakllantiradi
10	“Davlat-xususiy sheriklik to’g’risida”gi qonun	2019-yil	Xususiy sektorni kommunal xizmatlarga jalb etish tartibini belgilaydi	Institutsional hamkorlikni rivojlantiradi

O‘zbekiston Respublikasida kommunal xizmatlar boshqaruvining institutsional asoslari mustaqillikdan keying davrda izchil ravishda shakllanib, bugungi kunda keng qamrovli qonunchilik va me’yoriy-huquqiy baza bilan mustahkamlangan. Ushbu tizim aholiga sifatli kommunal xizmatlar (ichimlik suvi, issiqlik ta’minoti, chiqindilarni boshqarish, elektr va gaz ta’minoti) ko’rsatishni samaradorligini oshirishga qaratilgan.

Avvalo, kommunal xizmatlar boshqaruvining institutsional asoslari O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, sohaviy qonunlar va hukumat qarorlari bilan belgilanadi. Xususan, "Uy-joy kommunal xizmat ko'rsatish to'g'risida" gi qonun ushbu sohaning asosiy huquqiy poydevoriini tashkil etadi. Mazkur qonunda kommunal xizmatlar ko'rsatishning umumiy qoidalari, iste'molchilar va xizmat ko'rsatuvchi tashkilotlar o'rtasidagi munosabatlar, shuningdek xizmat sifati va xavfsizligi talablari belgilab berilgan. Bundan tashqari, "Tabiiy monopoliyalar to'g'risida" gi qonun orqali elektr energiyasi, gaz va suv ta'minoti kabi strategik xizmatlar ustidan davlat nazorati va tartibga solish mexanizmlari aniqlashtirilgan.

Institutsional tizimning muhim elementi sifatida Vazirlar Mahkamasi, tegishli vazirlik va idoralar, mahalliy hokimliklar hamda maxsus agentliklar faoliyat yuritadi. Masalan, uy-joy kommunal xizmat ko'rsatish vazirligi (hozirda tegishli vazifalar boshqa tashkilotlarga qayta taqsimlangan) kommunal infratuzilmani rivojlantirish, sohani isloh qilish va xizmatlar sifatini nazorat qilishda muhim rol o'ynagan. Hozirgi kunda esa ushbu funksiyalar energetika vazirligi, Qurilish va uy-joy kommunal xo'jaligi sohasidagi tashkilotlar hamda hududiy boshqaruv organlari o'rtasida taqsimlangan holda amalga oshirilmoqda. So'nggi yillarda kommunal xizmatlar boshqaruvida sezilarli islohatlar amalga oshirildi.

Jumladan, davlat-xususiy sheriklik (DXSH) mexanizmlarini joriy etish orqali xususiy sektorni jalb qilish, xizmatlar sifatini oshirish va investitsiyalarni ko'paytirishga erishilmoqda. Bu borada Prezident qarorlari va farmonlari asosida suv ta'minoti va chiqindi boshqaruvi sohalarida xususiy operatorlar faoliyati yo'lga qo'yildi. Shu bilan birga, tarif siyosatini liberallashtirish va iqtisodiy asoslangan narxlarni shakllantirish orqali tizimning moliyaviy barqarorligi mustahkamlanmoqda.

Rivojlanish tendensiyalariga to'xtaladigan bo'lsak, raqamlashtirish jarayonlari kommunal xizmatlar boshqaruvida muhim yo'nalishga aylangan. "Aqlli hisoblagichlar"ni joriy etish, onlayn to'lov tizimini kengaytirish va abonentlar bilan interaktiv aloqani yo'lga qo'yish orqali xizmat ko'rsatish sifati va shaffoflik oshmoqda. Bundan tashqari, ekologik barqarorlik tamoyillari asosida chiqindilarni qayta ishlash, energiya tejovchi texnologiyalarni joriy etish kabi yo'nalishlar ham ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Kommunal xizmatlar boshqaruvining asosiy prinsiplari qatoriga quyidagilar kiradi.

Xulosa va takliflar.

Xizmatlarning uzluksizligi va ishonchliligi, iste'molchilar manfaatlarini himoya qilish, iqtisodiy samaradorlik, shaffoflik va hisobdorlik, shuningdek ekologik xavfsizlik. Ushbu prinsiplarga amal qilish orqali davlat organlari va xizmat ko'rsatuvchi tashkilotlar o'rtasida samarali hamkorlik ta'minlanadi hamda aholining turmush darajasi oshiriladi.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston Respublikasida kommunal xizmatlar boshqaruvining institutsional asoslari zamonaviy talablar asosida takomillashib bormoqda. Qonunchilik bazasining mustahkamlanishi, boshqaruv tizimining optimallashtirishi, xususiy sektor ishtirokining kengayishi va raqamli texnologiyalarning joriy etilishi ushbu sohaning barqaror rivojlanishiga xizmat qilmoqda. Kelgusida ushbu yo'nalishdagi islohatlarni chuqurlashtirish orqali davlat modelidan bosqichma-bosqich bozor mexanizmlariga asoslangan tizimga o'tmoqda.

Adabiyotlar / Jumepamypa / Reference:

Mirzayev K. (2011) *Approaches and issues for developing livestock services in Uzbekistan // International Cross-Industry Research Journal Perspectives of Innovations, Economics and Business. Volume 8, Issue 2, Praga. - P. 23-25.*

Mirzayev K. (2011) *The market livestock service of the Republic Uzbekistan // Spanish journal of rural development University of Santiago de Compostela. Volume II, - №2. Spain. - P. 97-106.*

Mirzayev Q.J, Shavqiyev E.Sh., Janzakov B.K. (2020) *Innovatsion iqtisodiyot. (O'quv kullanma -T.: «Innovation rivojlanish nashriyot-matbaa uyi», - 298 bet.*

Mirzayev Q.J. (2013) *Agroservis iqtisodiyoti. Monografiya. -T.: "IQTISOD-MOLIYA" nashriyoti, - 212 B. - 13,25 b.t.*

Қурбонов Ж.М. (2009) *Хизмат, хизмат кўрсатиш, сервис. Сервис, Илмий-оммабор журнал. №1. -56 бет.*

Мирзаев Қ.Ж. (2013) *Агросервис иқтисодиёти. Монография. - Т.: "Иқтисод-молия". 13-бет.*

Очилов И.С. (2010) *"Хизмат кўрсатиш соҳаси корхоналарида самарадорликни ошириш йўллари" мавзусидаги диссертация автореферати. Самарқанд, - 24 бет.*